

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A szövött anyagok rendeltetésének és a tervezett díszítménynek megfelelően általában két vagy négy nyüsttel szöttek a Berényi német paraszt szövők. Ezzel a technikai megoldással a hagyományos szötteseiket és a szokásos díszítményeiket elő tudták állítani. Szövött anyagaikat általában vászonkötésben szöttek, a díszítmények egyes változatainál alkalmaztak ripszkötést, és csak a derékaljak, valamint a zsákok szövésénél dolgoztak sávolyszövésel. Ezekhez a szövési technikákhoz a négy nyüst elegendő volt.

1./ Két nyüsttel általában a kevésbé igényes, vagy szerényebb díszítésű textíliákat készítették: lepedőt, ponyvát, szalmazsákot, sajtruhát, de a díszes szedett mintázat szövéséhez is elegendő a két nyüst.

Mivel két nyüsttel csak vászonkötésben szöthettek, a díszítményeket bármilyen technikával, színes fonalak beszövésével érték el.

2./ Négy nyüsttel az igényesebb, nagyobb fonalsűrűségű- finomabb, vékonyabb fonalú- díszesebbre tervezett szötteseket, valamint a derékaljakat, zsákokat szöttek. A négy nyüst változatosabb nyüstrendek kialakítását tette lehetővé és többféle díszítési megoldására volt alkalmas.

A Berényi német szötteseken kétféle technikai eljárással alakították ki a díszítményeket:

- szöttek vertcsíkokat, és
- szedetttes csíkokat.

- a vertcsíkok: tulajdonképpen szövéstechnikával kialakított csíkok, ezek készülhettek kettő, illetve négy nyüstös szövőszéken is. A vertcsík is lehetett többféle, így: sima és duplacsík.

- sima csíkot a fehér láncfonal és a színes vetülék egyszerű összeszövésével alakították ki. A szövedékben mindkét szín látható egymás mellett vászonkötésben.

A díszítés változatosabbá tételére a csík két szélére vagy a közepére rokkán, vagy csak kézzel összesodrott kétféle színű vetüléket szöttek, az így keletkezett „búzakalászos”-nak, vagy „rozsmaringos”-nak nevezett díszítőelemeket más technikai műfajnál is felhasználták.

Ezeket a technikákat a mezőberényi németek, csak egyszerűbb hétköznapra szánt textíliákon alkalmazták.

1. kép: sima csíkkal díszített német szakajtókendő piros díszítménnyel, MR hímzett monogrammal díszített. Debreczeni János tulajdona.

- A duplacsíkot kettőnél több nyüsttel szöttek, vékony vetülékfonallal, ripszkötésben. A kötésponatok két vagy négy láncfonalanként ismétlődve adták meg a mindkét oldalon

látható bordás felületet. Adatközlőink szerint a duplacsíkkal való díszítés igen régi eljárás Mezőberényben mindhárom népi közösség használta. A magyar és a német nemzetiségű szövőők általában csak piros színt használtak, addig a Berényi németek a piroson kívül kék színt is használtak szötteseik elkészítéséhez.

A duplacsík sima, erőteljes színhatású, de kissé egyhangú felületét igyekeztek változatosabbá tenni. A többnyire piros színnel szőtt csíkokat eltérő színekkel, néha okkerrel változtatták, vagy mintásan szőtték, vagy fogazták. A fogazást úgy alakították ki, hogy minden második szál fehér volt, a mintás felületet pedig úgy, hogy egymást változtatva kétféle színű vetülékekkel szőtték.

2. kép: Duplacsíkkal /ripsz) szőtt német szakajtókendő. Piros-fehér, BM hímzett monogrammal. A mezőberényi Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteményének a tulajdona. Lsz:2005.16.19 .

3. kép: Két szélből összevarrt német vertcsíkos /ripsz/abrosz, piros-kék díszítéssel, a mezőberényi Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteményének a tulajdona. Lsz:83/0849.

Mintás vertcsíkos német szöttések a vert és a szövött csíkok legváltozatosabb alkalmazásával készített szöttések. Ezek szövéséhez négy nyüstre van szükség, több esetben csoportos befűzést alkalmaztak, így a felület kisebb-nagyobb kockából álló, változatos színezésű mintás sorokat alkotott.

Főképpen a szlovák szöttéseken találkozunk ezzel a díszítő eljárással, néha igen élénk színekben, a német szöttésekre ez nem volt annyira jellemző.

4. kép: Vertcsíkkal szőtt német törülköző piros-kék, a mezőberényi Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteményének a tulajdona. Lsz: 2005.16.19.

A szedett csíkok: az egyszerű szövő technikával- a vert, vagy szövött csíkokkal- alakos díszítményeket nem tudtak kiképezni. A különböző virágos, csillagos, rozettás minták szövéséhez szedette technikát alkalmazták. A szedett csíkos szövésekor, lényegében szálszámolásos technikával alakították ki a geometrikus, végeredményben apró négyzetekre, kockákra bontható motívumokat.

Mezőberényi német szedettes asztalterítőkre jellemző, hogy a piros pamut szedettesekkel a minta ellentettjét érték el, a szabadon hagyott fehér vászonfelület adta elő a kívánt formát.

A köztudat a szedettes technika kialakulását az 1900-as évek elejére teszi, és a céhek megszűnése utáni korlátozások feloldása után válik általánossá. A szedettes csíkkal szőtt szőttesek a használatra érzékenyebbek voltak, mint a vertcsíkosak. Bizonyos nagy mintás szőtteseken nagy volt a fonákoldali fonallebegés, ezt később elsősorban a takácsmunkák hatására az ügyesebb szövők megoldották. A szedett szőttesek főként ünnepi alkalmakra szánt a lakás díszítésére szolgáló szőtteseket díszítették ezzel a technikával, vagy az olyan gyakorlati célt szolgáló darabokat, pl. szakajtókendőket amiket nem kellett gyakran mosni.

5. kép: Német szakajtókendő, asszimmetrikus szedett a mezőberényi Orlai Petrics Soma Muzeális Gyűjtemény tulajdona. Lsz.: 2005.16

6. kép: Német szedetttes szőttesaszimmetrikus fehér alapon piros mintázatú törülköző, Debreczeni János tulajdona.

A mezőberényi német szőttéseket csoportosíthatjuk funkciójuk szerint is:

- vászonruhák
- ágyneműk
- háztartási textíliák
- gazdaságok szövött anyagai.

A vászonruhák: a háziszőtt anyagokból készült ruhafélék igen jelentős szerepet töltöttek be a berényi ember öltözködésében. A férfiak öltözetében az egy inget és egy gatyát jelentő „pár fehér ruha” a nők öltözetében az ingváll és a pendely nemcsak alsó, hanem felső, sőt szegények esetében a téli öltözetet is jelentette. Kiegészítették ezeket különböző, rendszerint kékre festett kötők.

Az ágyneműk: a német adatközlők szerint a lepedő, a derékalj és a szalmazsák készült házivászonból. A szlovákokhoz hasonlóan a párnavegeket neccelt, horgolt vagy áttört hímzéssel díszített színes, rózsaszín, kék alátéttel ellátott párnaveget találunk. Házivászonból készültek a lepedők, itt elsősorban a gyermekágyas asszony ágyát díszítették csipkés fehér lepedővel, ezeket rendszerint 2-3 szélből készítették, ezzel takarták le az ágyat, hogy megvédjék a rontástól. Ezeket a lepedőket fehérített kendervászonból készítették, és a csipke szintén kenderfonalból készült. Az ágyneműk közül csak a derékaljat díszítették szövással, leggyakrabban sávolszövással készültek általában piros, kék színnel díszítették.

7. kép: Német derékalj, sávolszövással készült, piros, fekete, sötétkék csíkritmus díszítéssel. Debreczeni János tulajdona.

Háztartási textíliák: igen szép, szövással díszített darabokat találunk a kenyérsütésnél használt szakajtóruhák, valamint a kalács és komakendők között. A kalácskendőket a lakodalmak idején használták, ebbe kötötték a magukkal vitt kalácsot, a komakendőbe a gyermekágyas asszony részére vitt élelmet kötötték. A sima szakajtókendőt egyszerűen beszegették, a komakendőt gazdagon díszítették, hosszú rojttal látták el.

8. kép: Szakajtókendő, piros-fehér ripsz díszítéssel, aszúrral szegett, SM monogrammal. AzOrlaiPetrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjtemény tulajdona. Lsz: 2005.16.19.

A törülközők mindennapra szánt darabjai általában keskenyebb vert vagy duplacsíkkal díszítettek. A rojtozott végű dísztörülközőket gazdagabban díszítették, díszítményként valamilyen szedett motívumot alkalmaztak, a végén kötözött rojttal látták el, ezek a tisztaszobában lógtak az esztergályozott törülközőtartón.

9. kép: Német dísztörülköző, piros szedett díszítménnyel, kötözött rojttal. Édesanyám emlékére beszövással és BM monogrammal. Az Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális gyűjteményének a tulajdona. Lsz.:623.

Lakodalmakon, keresztelőkön és egyéb ünnepélyes alkalmakon nélkülözhetetlenek voltak a nagyméretű 120x160 cm méretű, vagy olykor nagyobb méretű abroszok. Az abroszok voltak a háziasszonyok büszkeségei. Kevésbé voltak díszesek a kenyérsütéskor, tarhonyaszárításkor használt sütőabroszok, ezek általában csak két végén voltak díszítve. Ennél is szerényebb díszítésűek voltak a négyzet alakúra méretezett batyus abroszok, ezekbe a két végén szerény csíkkal díszített abroszokba kötötték a piacozás alkalmával használt kosarakat.

10. kép: Német sütőabrosz piros-fehér ripsz díszítéssel. A mezőberényi Orlai Petrics Soma Kulturális Központ Muzeális Gyűjteményének a tulajdona. Lsz.: 2005.16.19.

11. kép: Német szedett ünnepi abrosz fehér-piros mintázattal. Debreczeni János tulajdona.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A mezőberényi német szőttesek sokszínűségük, és eredetiségük miatt megérdemlik, hogy az értéktárba kerüljenek. Összehasonlítva a Békés megyei németek lakta településeinek német szőttek hagyományival, számos ponton mutat hasonlóságot. Amennyi hasonlóság, legalább annyi eltérés is található köztük. Annak ellenére, hogy Mezőberényben a három nemzetiség /magyar, német, szlovák) egymás mellett élt, mindhárom közösség eléggé zárt volt, ezért sikerült az ideletelepüléskor magukkal hozott tudást megőrizni, azt kiteljesíteni. A későbbi vegyes házasságok utáni keveredések nyomai is fellelhetőek a szőttesekben, de ez a keveredés hozzávetőlegesen egyszerre jelent meg a Mezőberényben fejlődésnek indult textilipari üzemek, takácsműhelyek beindulásával.